

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Μακροοικονομικά Μεγέθη & Πολιτικές στην Ε.Ε. (Οικονομική II)

Ενότητα: Βασικά Μακροοικονομικά μεγέθη

Κορρές Γεώργιος

Τμήμα Γεωγραφίας

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο **«Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου»** έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

1. Σκοποί ενότητας.....	4
2. Περιεχόμενα ενότητας.....	4
2.1 Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη.....	4
2.1.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ...	4
2.1.2 ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ.....	5
2.1.3 ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΣΟΔΑ.....	5
2.1.4 Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ.....	7

1. Σκοποί ενότητας

2. Περιεχόμενα ενότητας

2.1 Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη

2.1.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ο Δημόσιος τομέας είτε το κράτος περιλαμβάνει διάφορους δημόσιους φορείς, όπως τις υπηρεσίες της κεντρικής και περιφερειακής διοίκησης, τα διάφορα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, κλπ. Οι φορείς αυτοί παίρνουν συλλογικά τις αποφάσεις για θέματα που αφορούν ολόκληρη την κοινωνία είτε επί-μέρους θέματα με σκοπό την εξυπηρέτηση και την προώθηση του δημόσιου συμφέροντος. Ιδιαίτερα, η λήψη των αποφάσεων σχετικά με τις οικονομικές παρεμβάσεις του κράτους γίνονται κυρίως με βάση πολιτικές και κοινωνικές διαδικασίες και σύμφωνα με τον προγραμματισμό που στοχεύουν και εξυπηρετούν.

Ο ρόλος του κράτους είναι επίσης καθοριστικός για την παραγωγή των δημοσίων αγαθών, τα οποία θεωρούνται απαραίτητα για την ύπαρξη και την ανάπτυξη της κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Τέτοια δημόσια αγαθά θεωρούνται η εθνική άμυνα, η απονομή δικαιοσύνης, η λειτουργία των αεροδρομίων και λιμανιών, η προστασία από πυρκαγιές και ατυχήματα, κ.λ.π.

Τα «αμιγή» είτε «καθαρά» δημόσια αγαθά παρέχουν οφέλη για ολόκληρη την κοινωνία, άσχετα με το εάν τα επιμέρους άτομα είναι διατεθειμένα να πληρώσουν είτε όχι για να αποκτήσουν τα οφέλη από αυτό. Από την στιγμή για παράδειγμα που θα παραχθεί ένα «αμιγές» είτε «καθαρό» δημόσιο αγαθό τότε δεν μπορεί να αποκλειστεί από το όφελος του κάποιος που τυχόν δεν θα ήθελε να πληρώσει για αυτά. Για παράδειγμα, η προστασία της εθνικής άμυνας, η λειτουργία των φάρων, αποτελούν την παραγωγή των «αμιγών» είτε των «καθαρών» δημοσίων αγαθών. Στην περίπτωση, δηλαδή του παραδείγματος της εθνικής άμυνας ακόμη εάν κάποιος πολίτης δηλώσει ότι δεν πρέπει να πληρώσει για την προστασία αυτή, θα εξακολουθήσει αυτός να προστατεύεται από την εθνική άμυνα.

Εκτός όμως από την παραγωγή των «αμιγών» είτε των «καθαρών» δημοσίων αγαθών, το κράτος μπορεί να παράγει και να χρηματοδοτήσει ορισμένα αγαθά τα οποία δεν είναι των «αμιγών» είτε «καθαρά» δημόσια αγαθά. Σε αυτή την περίπτωση ανήκουν διάφορα αγαθά που λόγω του μεγάλου χρηματικού κόστους που απαιτούν υπάρχει απροθυμία λόγω των μεγάλων χρηματικών κεφαλαίων (επενδύσεων) που απαιτούνται, λόγω της αβεβαιότητας και του υψηλού-κινδύνου που συνεπάγεται η υλοποίησή τους. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν τα παραδείγματα ενός αεροδρομίου είτε ενός αυτοκινητοδρόμου, όπου για την εξασφάλιση των αναγκαίων οικονομικών πόρων και των χρηματοδοτήσεων επιβάλλονται τέλη απογείωσης είτε διόδια σε όσους χρησιμοποιούν τα συγκεκριμένα αγαθά (αεροδρόμια είτε αυτοκινητοδρόμους).

Τέλος το δημόσιο μπορεί να χρηματοδοτεί και να παράγει ορισμένα άλλα αγαθά είτε υπηρεσίες που ενώ μπορούν να παραχθούν από τον ιδιωτικό τομέα, λόγω των κοινωνικών επιπτώσεων που έχει η κατανάλωση τους θεωρείται αναγκαία να εξασφαλισθεί η αναγκαία ποιότητα και ποσότητα, υπό την εποπτεία της κρατικής αρχής.

2.1.2 ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Η παραγωγή των δημοσίων αγαθών πραγματοποιείται μέσω των δημοσίων επενδύσεων. Οι δημόσιες επενδύσεις αποτελούνται από τις επενδύσεις των κρατικών οργανισμών και υπηρεσιών, από τις επενδύσεις των δημοσίων επιχειρήσεων και τις επενδύσεις των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.

Οι αποφάσεις για τις δημόσιες επενδύσεις στηρίζονται κυρίως σε κοινωνικά είτε σε πολιτικά κριτήρια και δεν επηρεάζονται σημαντικά από τους παράγοντες που καθορίζουν τις επενδύσεις των ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Με τις δημόσιες δαπάνες και τις δημόσιες επενδύσεις γίνεται προσπάθεια για να πραγματοποιηθούν τα διάφορα επενδυτικά σχέδια της κυβέρνησης και παράλληλα να υλοποιηθούν τα κοινωνικά-οικονομικά προγράμματα και οι εκάστοτε στόχοι που έχουν τεθεί.

Πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των δημοσίων επιχειρήσεων (για παράδειγμα, Ο.Τ.Ε., Δ.Ε.Η.) και των δημοσίων οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης (για παράδειγμα, Ι.Κ.Α., Ο.Γ.Α). Οι δημόσιες επιχειρήσεις πρωτο-εμφανίστηκαν το 1950 σε τομείς κοινής ωφέλειας, ενώ μετά την πρώτη ενεργειακή κρίση του 1973 παρουσιάστηκαν νέες μορφές δημοσίων επιχειρήσεων, (όπως για παράδειγμα, Ε.Β.Ο., ΕΛ.Δ.Α., Ε.Α.Β). Από το 1976 και έπειτα το κράτος επεκτείνει τον έλεγχο του στο τραπεζικό σύστημα, και σε σημαντικούς άλλους τομείς και βιομηχανίες (όπως για παράδειγμα, τα ναυπηγεία, και τα λιπάσματα).

Με βάση τις δημόσιες δαπάνες διαμορφώνεται και η εκάστοτε Εισοδηματική πολιτική της κυβέρνησης. Με τον όρο **Εισοδηματική Πολιτική** καλούνται οι αποφάσεις της κυβέρνησης ως προς τις αυξήσεις που θα δοθούν στους δημοσίους υπαλλήλους, καθώς επίσης και όταν εφαρμόζεται σταθεροποιητικό πρόγραμμα (πρόγραμμα λιτότητας) και στους εργαζομένους του ιδιωτικού τομέα.

2.1.3 ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΣΟΔΑ

Για την αντιμετώπιση των δημοσίων δαπανών και την υλοποίηση του κοινωνικού και οικονομικού σχεδιασμού και προγραμματισμού θεωρείται αναγκαία η συγκέντρωση οικονομικών πόρων (δημοσίων εσόδων), τα οποία θα βοηθήσουν και από τα οποία εξαρτάται η υλοποίηση των εκάστοτε προγραμμάτων. Τα δημόσια έσοδα αποτελούνται κυρίως από τους φόρους (άμεσους και έμμεσους) καθώς επίσης από τους δασμούς και τα τέλη.

Δημοσιονομική Πολιτική καλούνται οι αποφάσεις της κυβέρνησης ως προς τους φόρους (δηλαδή εάν θα αυξηθούν είτε εάν θα μειωθούν είτε εάν θα παραμείνουν αμετάβλητοι οι υπάρχοντες φόροι, είτε τέλος εάν θα θεσμοθετηθούν νέοι φόροι είτε εάν θα καταργηθούν οι ήδη υπάρχοντες φόροι).

Δημοσιονομική πολιτική (public fiscal policy) είναι η πολιτική που σχετίζεται με τα **δημόσια έσοδα**, δηλαδή τους *άμεσους φόρους* και τους *έμμεσους φόρους*, καθώς επίσης και με τις *δημόσιες δαπάνες*, *δημόσιες επενδύσεις* και δημόσια έξοδα. Ο κρατικός προϋπολογισμός περιέχει έσοδα που προβλέπεται να εισπράξει το κράτος μέσα σε ένα χρόνο (που βασίζονται κατά κανόνα στην φορολογία με **άμεσους** είτε **έμμεσους φόρους**), καθώς επίσης και στις *δαπάνες* που πρόκειται να πραγματοποιήσει.

Άμεση φορολογία καλείται η φορολογία των φυσικών είτε νομικών προσώπων (για παράδειγμα, φορολογία εισοδήματος, φορολογία περιουσίας, κ.λ.π) και μπορεί να είναι *προοδευτική* είτε *αναλογική* στο εισόδημα (δηλαδή όσο αυξάνει το εισόδημα να αυξάνει περισσότερο και η φορολογία και άρα να είναι δικαιότερη).

Έμμεση φορολογία είναι η φορολογία που τίθεται επάνω στα καταναλωτικά αγαθά και στις υπηρεσίες και είναι *προοδευτική* φορολογία (μια και οι καταναλωτές των προϊόντων πληρώνουν τον ίδιο φόρο ανεξαρτήτως του εισοδήματος των).

Όπως αναφέραμε, με βάση την πορεία της εισπράξης των δημοσίων εσόδων (την άμεσης και έμμεσης φορολογίας) καθώς επίσης και αυτών από τους δασμούς και τα τέλη καθορίζεται και η υλοποίηση των δημοσίων δαπανών και των δημοσίων επενδύσεων. Επίσης με βάση την πορεία εισπράξης των δημοσίων εσόδων καθορίζεται η δημοσιονομική πολιτική, η τιμολογιακή πολιτική καθώς επίσης και το δημοσιονομικό έλλειμμα.

Δημοσιονομικό Έλλειμμα καλείται η διαφορά (αρνητική) των εσόδων και των εξόδων του κράτους. Η θετική διαφορά (που αποτελεί σπάνιο φαινόμενο) καλείται Δημοσιονομικό Πλεόνασμα.

Τιμολογιακή Πολιτική καλούνται οι αποφάσεις της κυβέρνησης ως προς τις αυξήσεις (είτε τις μειώσεις) των τιμών των αγαθών που την παραγωγή τους είτε και την διάθεση τους ελέγχει το κράτος (για τον σκοπό αυτό υπάρχει στο Υπουργείο Εμπορίου η **Επιτροπή των Τιμών και των Εισοδημάτων**).

Νομισματική πολιτική (monetary policy) είναι η πολιτική που εξασκείται από την Κεντρική Τράπεζα, (σήμερα για τα κράτη μέλη της Ε.Ε. ασκείται από την Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα), με σκοπό τον έλεγχο της ζήτησης και της προσφοράς του χρήματος. Τα κυριότερα μέσα της **νομισματικής πολιτικής** είναι τα ακόλουθα:

- (α). Πολιτική ανοικτής αγοράς, δηλαδή με την αγοραπωλησία κρατικών τίτλων και ομολόγων,
- (β). Πολιτική προεξοφλητικού επιτοκίου, δηλαδή με την διακύμανση των επιτοκίων χορηγήσεων και δανεισμού σε εμπορικές τράπεζες και καταναλωτές,
- (γ). Πολιτική υποχρεωτικών-ρευστών διαθεσίμων, δηλαδή με την διακύμανση των υποχρεωτικών καταθέσεων στην κεντρική Τράπεζα, και
- (δ). Πολιτική ποιοτικών πιστωτικών ελέγχων με τον έλεγχο της χρηματοπιστοληπτικής πολιτικής.

Το σύνολο των δαπανών είναι μεγαλύτερο του συνόλου των εσόδων, με συνέπεια την ελλειμματικότητα του προϋπολογισμού και την αύξηση του

πληθωρισμού. Συνήθως οι **Άμεσοι Φόροι** αποτελούν μονάχα ένα τμήμα των εσόδων του *κρατικού προϋπολογισμού*, ενώ οι **Έμμεσοι Φόροι** αποτελούν την πλειοψηφία των εσόδων του *κρατικού προϋπολογισμού*.

Η πλευρά των εξόδων του *κρατικού προϋπολογισμού* παρουσιάζει δυσανάλογες δαπάνες, οι οποίες κατά βάση προορίζονται σε ένα μεγάλο ποσοστό, περίπου 60%, για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους (τόκοι και χρεολύσια), ενώ αντίθετα για τις επενδυτικές δαπάνες αντιστοιχούν μονάχα το 9,3%.

2.1.4 Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Οι δημόσιες δαπάνες για την αγορά των αγαθών καθώς επίσης και οι δημόσιες δαπάνες για την αγορά των υπηρεσιών, οι μεταβιβαστικές πληρωμές του δημοσίου, τα δημόσια έσοδα, όπως για παράδειγμα οι άμεσοι φόροι (ο φόρος του εισοδήματος) και οι έμμεσοι φόροι (ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας) αποτελούν τα κυριότερα μεγέθη του προϋπολογισμού. Ο κρατικός προϋπολογισμός περιλαμβάνει και ορισμένα άλλα στοιχεία και κονδύλια, όπως για παράδειγμα τα έσοδα του δημοσίου από την περιουσία του Όπως αναφέραμε οι άμεσοι και οι έμμεσοι φόροι αποτελούν τα κύρια **δημόσια έσοδα** του προϋπολογισμού, ενώ οι πληρωμές για την αγορά των αγαθών και των υπηρεσιών καθώς επίσης και οι μεταβιβαστικές πληρωμές αποτελούν τις κυριότερες **δημόσιες δαπάνες**.

Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον στρέφεται στην ετήσια κατάρτιση του *κρατικού προϋπολογισμού* και στον προϋπολογισμό των δημοσίων επενδύσεων (μέσω των οποίων εκφράζεται και η εκάστοτε κυβερνητική πολιτική).

Εάν τα έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού είναι ίσα με τις δαπάνες, τότε ο προϋπολογισμός είναι **ισοσκελισμένος**. Εάν το άθροισμα των εσόδων είναι μεγαλύτερο από το άθροισμα των δαπανών τότε ο προϋπολογισμός είναι **πλεονασματικός**, ενώ εάν τα έσοδα είναι μικρότερα από τις δαπάνες τότε προϋπολογισμός είναι **ελλειμματικός**.

Ο **Γενικός Κρατικός Προϋπολογισμός** αποτελείται από δύο επί-μέρους προϋπολογισμούς, τον **τακτικό προϋπολογισμό** και τον **προϋπολογισμό των δημοσίων επενδύσεων**. Ο τακτικός προϋπολογισμός περιλαμβάνει όλα τα έσοδα και τις δαπάνες του δημοσίου (εκτός από εκείνες που αφορούν τις επενδύσεις) και καταρτίζεται από τον Υπουργό Οικονομικών. Ο προϋπολογισμός των δημοσίων επενδύσεων περιλαμβάνει τις εισπράξεις και τις δαπάνες που σχετίζονται με τις δημόσιες επενδύσεις και είναι υπό την αρμοδιότητα του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας και την έγκριση του Υπουργού Οικονομικών. Ο κρατικός προϋπολογισμός υποβάλλεται στην Βουλή των Ελλήνων κάθε χρόνο από τον Υπουργό Οικονομικών περί τα τέλη Νοεμβρίου του προηγούμενου χρόνου. Η συζήτηση του προϋπολογισμού γίνεται τον Δεκέμβριο, και αφού ψηφιστεί αρχίζει να εφαρμόζεται από την πρώτη Ιανουαρίου. Παράλληλα με τον κρατικό προϋπολογισμό δημοσιεύεται και ο προϋπολογισμός του **Ειδικού Λογαριασμού Εγγυήσεων των Γεωργικών Προϊόντων** (ΕΛΕΓΕΠ), που τηρείται στην Αγροτική τράπεζα για την διάθεση στην Ελληνική γεωργία των κοινοτικών επιδοτήσεων που έχουν στόχο την ενίσχυση του εισοδήματος των αγροτών στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Από το 1979 εφαρμόζονται οι μέθοδοι του **Προϋπολογισμού Μηδενικής Βάσης** (Π.Μ.Β.) όπου καμιά απολύτως δαπάνη δεν θεωρείται σαν δεδομένη αλλά όλες τίθενται υπό έλεγχο από απόψεως αναγκαιότητας και σκοπιμότητας και των **Προγραμμάτων Αυξήσεως Παραγωγικότητας** (Π.Α.Π.) για τον καλύτερο έλεγχο των δαπανών την αύξηση της παραγωγικότητας.

Σύμφωνα με μία έρευνα της ΕΣΥΕ το συνολικό ποσό δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού κατανέμεται ως εξής:

- (α) 80% δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού,
- (β) 11% δαπάνες του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων και
- (γ) 9% ΕΛΕΓΕΠ.

Εάν τα δεδομένα αυτά και παίρνοντας υπόψη μας την ανάγκη για οικονομική ανάπτυξη μέσω της αύξησης των επενδύσεων, συμπεραίνουμε ότι η διανομή του συνολικού ποσού των δαπανών δεν είναι απόλυτα ικανοποιητική.

Το έλλειμμα του προϋπολογισμού και των δημοσίων εσόδων εξισορροπείται μέσω του δημόσιου εσωτερικού και εξωτερικού δανεισμού. Ο δημόσιος δανεισμός αντικατοπτρίζει και το δημόσιο χρέος σε μια χώρα. Το Δημόσιο χρέος διακρίνεται σε **εξωτερικό δημόσιο χρέος** και σε **εσωτερικό δημόσιο χρέος**.

Το **εσωτερικό δημόσιο χρέος** καλύπτεται από την Τράπεζα της Ελλάδας, από τα έντοκα γραμμάτια και από τα ομόλογα του Δημοσίου.

Για παράδειγμα, ένα μεγάλο τμήμα του δανεισμού της Ελλάδας πηγαίνει αφ' ενός για την εξόφληση των χρεών που ήδη υπάρχουν, καθώς επίσης και για την κάλυψη των δημοσίων ελλειμμάτων (συμπεριλαμβανομένων των δημοσίων επιχειρήσεων και για την πληρωμή των μισθών του δημοσίων υπαλλήλων) και γενικά κατευθύνονται σε σκοπούς μη-παραγωγικούς και μη-αναπτυξιακούς (όπου δημιουργείται πλέον ένας "**φαύλος κύκλος υπανάπτυξης**").